

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ У СИСТЕМІ ЗАСОБІВ МОТИВАЦІЇ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЛІЛІНГВІСТИЧНИХ ГРУПАХ

Розглядається пошук ефективних засобів вивчення української мови, як іноземної. Досліджується можливість формування та розвитку комунікативної компетенції слухачів-полілінгвів на початковому етапі вивчення української мови шляхом використання інтернаціональної лексики як опори. Наводяться приклади засобів застосування інтернаціональних слів різних дискурсів при вивченні лексико-граматичного матеріалу на початковому етапі. Доводиться доцільність використання інтернаціоналізмів, що сприяє розвитку мовних навичок, підвищенню ефективності навчального процесу і мотивації до вивчення мови.

Ключові слова: українська мова як іноземна, початковий етап, інтернаціональна лексика, іноземні студенти-полілінгви, мовні дискурси.

І. М. Mikos

USE INTERNATIONAL VOCABULARY IN A SYSTEM OF METHODS FOR MOTIVATION TO STUDY UKRAINIAN IN MULTILINGUAL GROUPS

The article examines the search for effective means of study Ukrainian as a foreign language. It is researched the possibility of forming and developing the communicative competence of multilingual students at the initial stage of study Ukrainian through use of international vocabulary as a basis. It is given examples of ways to apply international words of different discourses in study of lexical and grammatical material at the initial stage. The expediency of their use is proved by developing language skills, increasing the effectiveness of study process and motivation to learn the language.

Key words: Ukrainian as a foreign language, the initial stage, foreign students, international vocabulary, multilingual students, language discourses.

Постанова проблеми. Українська вища освіта є досить популярною серед молоді різних країн. Кількість іноземців з арабських і африканських країн, що отримують вищу освіту в Україні, зростає з кожним роком. Пошук ефективних засобів вивчення іноземними студентами української мови як мови навчання є актуальною проблемою сьогодення.

Серед студентів-іноземців, що отримують освіту в українських вишах, є білінгви, полілінгви і поліглоти, що відповідно володіють двома, трьома або більшою кількістю мов. У роботі з іноземними громадянами викладач повинен застосовувати набір засобів, методів і прийомів, що враховують психолого-педагогічні особливості взаємодії з представниками кожної із груп. На початковому етапі викладання української мови слід враховувати усі фактори, спрямовані на досягнення основних завдань підготовчого факультету – формування мовної компетенції та підготовки до вступу у ВНЗ України за обраною спеціальністю.

Багаторічний досвід роботи з марокканськими студентами як представниками найбільш поширеної групи полілінгвів показав, що у системі засобів мотивації навчальної діяльності та психолого-педагогічних та методичних засад використання інтернаціональної лексики має значний потенціал. Серед наукових розвідок у царині викладання української мови як іноземної даній проблемі не приділено достатньо уваги. Отже, вивчення навчального потенціалу інтернаціоналізмів є важливим напрямом теоретико-практичних напрацювань та методичних досліджень проблем навчання іноземців української мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістичній літературі вивчення інтернаціональної лексики зводиться до визначення поняття та до класифікацій різних типів. Так, науковець Акуленко В. В. зазначив, що існує кілька принципів класифікації інтернаціональних елементів: за походженням, належністю до функціонального стилю, належністю до сфери вжитку та за ступенем асиміляції у мові [3, с. 196]. У роботі "Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології" дослідник Хайрулін М. В. пропонує класифікацію інтернаціоналізмів з точки зору перекладача і поділяє їх на дві групи: власне інтернаціоналізми і псевдоінтернаціоналізми, що мають вужче, ширше або зовсім інше значення в різних мовах [2, с. 37].

Чіткі критерії визначення поняття інтернаціоналізму, на жаль, відсутні, і тому різні науковці тлумачать це поняття по-різному. Наукове визначення поняття лексичного інтернаціоналізму намагаються дати, стверджуючи, що інтернаціоналізмами в мовознавстві слід називати особливо важливі форми лексичної спільності, які є міжмовною синхронічною категорією, що має прояв лише при зіткненні або зіставленні мов [3, с. 5].

Автор роботи "Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології" Олійник А. Д. вважає, що інтернаціоналізми, або інтернаціональна лексика, – це слова, які виражають поняття міжнародного значення і існують у багатьох мовах світу (споріднених і неспоріднених), зберігаючи близьке або спільне значення й фонетико-морфологічну будову [4, с. 13].

На думку більшості науковців, інтернаціоналізми мають міжнаціональний характер вживання (їх не можна відносити до слів рідної мови), однакові за значенням та аналогічні за вимовою як мінімум у трьох неспоріднених мовах. При цьому вони не обов'язково мають характер запозичень (вони виходять за межі запозичень), бо багато слів рідної мови стали інтернаціоналізмами [5, с. 47 – 49].

Процес появи нових понять рідко обмежується однією мовою. Розширення глобальних контактів між націями веде до значного зростання міжнародного словникового запасу, отже всі мови залежать від змін в культурному та соціальному житті. Різні контакти між націями є частиною цього життя і мають відображення в словниковому запасі. Оскільки англійська мова вважається міжнародною мовою, то існує особливий прошарок міжнародної лексики англійського походження. Документальним підтвердженням цього феномена служить функціонування лексичних одиниць англійського походження в 16 європейських мовах [6]. Інтернаціональними є не лише кореневі (*банк, бізнес, тест, дизайн, диск, маркет*), але й словотворчі морфеми (*супер-, мега-, -голік, -граф, -лог, відео-, авто-, теле-, агро-*), що можуть комбінуватися з українськими кореновими морфемами. Наприклад: "*мегапозитивний, відеоряд, телеміст, автокран*" тощо [7, с. 91].

Проблеми використання міжнародної лексики не були досліджені з точки зору практичного застосування у методиці викладання української мови для полілінгвів.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Викладання української мови має свою специфіку з огляду на контингент навчальних груп. Викладач української мови як іноземної має враховувати вікові, освітні, індивідуально-психологічні та етнічно-культурні особливості слухачів. Не слід ігнорувати і знання декількох мов студентами, тобто їх полілінгвізм у процесі вивчення української мови як іноземної. Теоретичним розробкам даної проблеми не приділено достатньо уваги у педагогічних і методичних дослідженнях.

Постановка завдання. Для досягнення мети дослідження використання інтернаціональної лексики у системі засобів мотивації вивчення української мови у полілінгвістичних групах поставлено завдання: визначення можливості формування та розвитку комунікативної компетенції іноземних студентів на початковому етапі вивчення української мови шляхом використання інтернаціональної лексики як опори для полілінгвів.

Виклад основного матеріалу. Згідно з загальною методикою викладання української мови як іноземної введення лексики на початковому етапі має особливі завдання, що є осно-

вою успіху у вивченні мови: оволодіння вимовою нових слів; накопичення мінімального словникового запасу для навчальної та повсякденної діяльності студента на актуальні теми, забезпечення лексичної основи для формування мовних навичок та вмій; створення бази для вивчення граматики [1, с. 24].

Вирішення цих задач сприятиме застосування інтернаціоналізмів, або міжнародних слів, які є єдиним містком, що, як зазначають науковці, з'єднує взагалі різні культури і мови [2, с. 12]. Не слід забувати, що студенти мають потенційний запас слів, значення яких вони можуть розпізнати і зрозуміти, і таких слів налічується до 1350 [2, с. 11]. Вони можуть стати головним резервом на початковому етапі вивчення мови.

Присутність інтернаціонального елементу в будь-якому відношенні значно полегшує спілкування між носіями різних мов, а саме: сприяє повсякденній комунікації; має широке застосування у вивченні та викладанні іноземних мов; передає інформацію стосовно культурно-історичних контактів між різними народами; може інтерпретуватися як словник пан-європейської культури [3, с. 166]. Полілінгви володіють декількома мовами і тому їм буде легко розпізнати знайомі морфеми і зрозуміти значення міжнародних слів.

Міжнародні слова притаманні усім сферам життя і зустрічаються в художньому, масово-інформаційному, науковому, побутовому, офіційно-діловому і комп'ютерному дискурсах. Ці слова увійшли в українську мову і функціонують на рівні загальноновживаних українських слів.

Введення інтернаціональних слів як опорних на початковому етапі значно полегшує вивчення української мови, стимулює та заохочує до спілкування. Оскільки студенти розпізнають і розуміють їх понятійний план, процес засвоєння і накопичення лексики йде більш інтенсивно. Інтернаціоналізми руйнують мовний бар'єр, сприяють повсякденній комунікації. Вони звичні у звуковому сприйнятті для студентів і психологічно знімають напругу через неправильну вимову або вживання. Психологічний фактор дуже важливий, оскільки студенти впевнюються, що мають достатній лексичний запас і можуть його використовувати, що підвищує мотивацію до вивчення мови.

Ефективність роботи з лексикою залежить від вибору навчального матеріалу. Інтернаціональні слова можуть збігатися за лексичним значенням, а можуть мати тільки спільну фонетико-морфологічну будову і зовсім інше лексичне значення. Таким випадкам багато уваги приділяють перекладачі. Дані морфологічні одиниці мають назву псевдоінтернаціоналізми, або "удавані чи фальшиві друзі перекладача" (*translator's false friends*). Такі слова лише створюють додаткові труднощі. На початковому етапі, коли формування мовних навичок здійснюється на стислому інформаційному матеріалі, семантизація інтернаціональних слів спрощується і підбираються лише ті інтернаціоналізми, що мають конкретне значення і виступають семантичними еквівалентами в інших мовах. На початковому етапі вони відіграють роль опори для введення лексико-граматичного матеріалу та стимулятора комунікативної діяльності студентів. На подальших поглиблених етапах вивчення мови викладач навмисно підбиратиме широкі за семантикою інтернаціоналізми з метою розвитку лексичного запасу та поглиблення його понятійності.

Розглянемо міжнародні слова дискурсів, що доцільно використовувати на початковому етапі для накопичення мінімального словникового запасу, забезпечення лексичної основи для формування мовних навичок та створення бази для вивчення граматики.

Перш за все, це – побутовий дискурс, що утворює тематичні групи "спорт", "музика", "дозвілля", "одяг", "культура", "комп'ютерні ігри", "їжа". Дані теми використовуються для презентації своєї особистості, розповіді про сім'ю, друзів, захоплення, вільний час, тобто тем, що вивчаються і обговорюються саме на початковому етапі вивчення української мови. Численні інтернаціональні слова англійського походження в області спорту (*футбол, матч, теніс, волейбол, баскетбол, дайвінг, серфінг*) доцільно використовувати при введенні конструкцій знахідного та орудного відмінків, типу: "Я люблю дайвінг. Я часто дивлюся футбол. Ми

разом дивилися матч. Ти захоплюєшся тенісом?". Міжнародні слова не потребують попереднього вивчення і закріплення, а також заощаджують час на заняттях.

Тема "Кухня та їжа" теж не є автентичною, оскільки поряд з національною кухнею в Україні існує і світова, що привнесла свої назви в українську мову: "суші, піца, паста, кетчуп, майонез, коктейль, спагеті, кус-кус, булгур, таджин, салат". Дані слова є близькими для студентів, і вони залюбки будуть будувати речення з ними за конструкціями: "Що ви робили вчора? Вчора ми готували ... Що ви мали на сніданок / обід / вечерю? Ми мали ... Яка ваша улюблена страва? Моя улюблена страва – це ... Що ви замовили в кафе? Ми замовили ...".

Разом з інтернаціоналізмами студенти запам'ятовують і дієслова, що з ними вживаються: "готувати, мати, замовляти", тобто не окремі слова, а слова в контексті.

У словнику можна знайти велику кількість англійських слів, що мають відношення до одягу та косметики: "джинси, пальто, жакет, пуловер, светр, вуаль, блуза, велюр, трикотаж, одеколон, парфуми" тощо. Вони теж можуть збагатити словниковий запас для спілкування на тему "Магазин і покупки". Ця лексика може стати опорною для рольової гри або діалогічного мовлення.

Велика кількість італійських та французьких слів, пов'язана з архітектурою, живописом і музикою були взяті більшістю європейських мов: "арія, концерт, дует, опера, фортепіано, гітара, акомпанемент, рояль, балет, бюст, монумент". О цього дискурсу приєдналися англомовні слова музичних стилів: "джаз, рок-н-рол, реп, кантрі" і стилів танців: "брейк-данс, степ, твіст" та інші, що є загальноновживаними для молодіжної культури: "диджей, дискотека, танцпол". Кіно і різні види розваг також є джерелом багатьох міжнародних слів англійського походження: "центр, програма, театр, кафе, боулінг, бар, ресторан, супермаркет, парк, аквапарк, музей, фітнес, Макдональдс". Вони можуть бути використані при обговоренні тем "Вільний час" і "Мій вихідний день" та полегшити сприйняття граматичної теми "Місцевий відмінок іменників" та презентацію матеріалу "Дієслова руху".

Міжнародний словообмін також зростає через приплив екзотичних слів, таких як "анаконда, крокодил, жираф, кенгуру, сафарі" і слова не мають аналогів і заміників в українській мові, тому при вивченні теми "Тварини" студенти з радістю будуть їх вживати. Цей лексичний матеріал можна використовувати для пояснення теми "Однина і множина іменників" та для презентації українських відмінків.

Темпи змін в технологіях, політичному, соціальному та культурному житті значно прискорилися в ХХІ столітті, як і темпи зростання міжнародного словообміну. Кілька прикладів відносно нових слів, пов'язаних із прогресом науки, досить для ілюстрації важливості міжнародного словника наукового дискурсу: "антена, антибіотик, інтернет, ноутбук, мобільний телефон, автоматизація, біоніка, кібернетика, ген, генетичний код, голограма, мікроелектроніка". Слова латинського походження міцно увійшли у мову: "математика, фізика, біологія, хімія, алгоритм, молекули, рибосоми" тощо. Усі вони досить схожі в англійській, французькій, українській та деяких інших мовах, що спрощує сприйняття при вивченні тем на заняттях з «наукового стилю мовлення».

У комп'ютерному дискурсі факт наявності великого числа інтернаціоналізмів англійського походження пояснюється тим, що сьогодні англійська мова є в усьому світі основною мовою спілкування в мережі Інтернет і мовою комп'ютерних технологій; лексичні одиниці, які належать саме їй, запозичуються багатьма мовами. В якості прикладів цієї групи приведемо такі: "геймер, мейл, інтерфейс, трек, процесор, сайт, юзер". Дані слова є не лише професійно спрямованими, але і повсякденно використовуються молоддю, оскільки комп'ютерні технології і комп'ютер є складовою сучасного життя.

Офіційно-діловий дискурс представлений офіційно-документальним і побутово-діловим форматами. На початковому етапі вивчення української мови як іноземної лексика цього дискурсу використовується при вивченні теми "Професії". Характерними прикладами є слова: "президент, прем'єр-міністр, менеджер, банк, банкнот, директор, бізнесмен, ак-

тор, дантист". Такі лексичні одиниці як "касир, футболіст, баскетболіст, хокеїст, фінансист, журналіст, економіст, спеціаліст, тракторист" мають інтернаціональну кореневу морфему, але побудовані за правилами словотворення української мови. Вони потребують додаткових роз'яснень і можуть слугувати надалі прикладом при вивченні розділу "Словотворення". На основі інтернаціональних слів здійснюється поступове накопичення словотвірних елементів: префіксів, суфіксів. Це є важливим моментом у розвитку мовної здогадки під час читання текстів без словника, що розширює словниковий запас студентів.

Важливе місце посідають міжнародні слова у роботі з мікротекстами або під час презентації нових лексичних одиниць за допомогою завдань, що змушують студентів здогадатися про значення українського слова в контексті інтернаціональних. Наприклад, назви континентів, країн, географічні назви майже всі інтернаціональні. Тому у реченні "*Марокко знаходиться в Африці, а Україна знаходиться у Європі.*" працює принцип мовної здогадки, тим самим вводиться дієслово "знаходиться". Воно подається через контекст у складі інтернаціональної лексики.

Принцип опори на інтернаціональну лексику передбачає і можливість вивчення та засвоєння сталих словосполучень, що функціонують у різних мовах в якості складних еквівалентів: "*нічний клуб, телевізійна програма, телевізійний канал, терористична акція, парниковий ефект, глобальне потепління*". Виникає можливість модулювати їх використання з різними лексемами у певних граматичних формах: "*досвідчений / молодий / провідний спеціаліст; грати на гітарі / фортеп'яно / роялі / нервах; танцювати брейк-данс / танго; танцювати в нічному клубі / в ресторані / на дискотеці*".

Висновки. На початковому етапі вивчення української мови у групах іноземних студентів-полілінгвів інтернаціоналізми є єдиною об'єднуючою ланкою між неспорідненими мовами. Застосування інтернаціональних слів як опорних значно полегшує процес вивчення української мови, стимулює та заохочує до спілкування. Завдяки вже знайомим лексичним одиницям процес засвоєння і накопичення лексики йде більш інтенсивно. Вони сприяють руйнуванню мовного бар'єра, формуванню та розвитку комунікативних навичок, відіграють роль психологічного важеля, оскільки є звичними у звуковому сприйнятті для студентів і психологічно знімають напругу з неправильної вимови або вживання. Використання інтернаціональних слів підвищує мотивацію до вивчення мови, оскільки іноземні студенти впевнюються, що мають достатній лексичний запас і можуть його використовувати.

За допомогою міжнародних слів викладач має найбільш ефективні засоби показати точки подібності та відмінності між такими словами у різних мовах і на їх прикладі – принципи словотворення і особливості граматичних форм, що притаманні українській мові. Застосування інтернаціональної лексики, як опори дає можливість сформувати та розвинути комунікативну компетенцію полілінгвів на початковому етапі вивчення української мови.

Список літератури:

1. Зозуля І. Основні сучасні методи викладання української мови як іноземної (довідник викладачів кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету) / І. Зозуля, О. Присяжна, Л. Солодар // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2014. Випуск 9. – С. 22-27.
2. Хайрулин М. В. Некоторые вопросы единства интернационального и национального в разноразличных языках / М. В. Хайрулин. – Казань, 1991. – 61 с.
3. Акуленко В. В. Питання інтернаціоналізації словникового складу мови / В. В. Акуленко. – Харків: Видавництво Харківського університету, 1972. – 216 с.
4. Олійник А. Д. Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології: Автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.01 / А. Д. Олійник // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 17 с

5. Нікітіна Ф. О. Засоби структуризації інтернаціональних терміноелементів в українській науковій термінології / Ф. О. Нікітіна // Мовознавство, № 4–5, 1996. – С. 47–49.
6. Gorlach M. Dictionary of European Anglicisms. – Oxford: Oxford University Press, 2001. – 340 p.
7. Білодід І. К. Інтернаціональні елементи в лексиці та термінології / І. К. Білодід. – Харків : Вища школа, 1980. – 208 с.

References:

1. Zozulya, I., Prysyzhna, O., Solodar, L. (2014). The main modern methods of teaching Ukrainian as a foreign language (the experience of teachers of the department of linguistics Vinnytsia National Technical University), *Theory and practice of teaching the Ukrainian language*, 9, 22 – 27 (in Ukr.).
2. Hayrulyan, M. V. (1991), *Nekotorye voprosy edinstva internatsionalnogo i natsionalnogo v raznosistemnykh yazykakh* [Some questions of international and national unity in languages of different systems]. Kazan, 61 p. (in Rus.).
3. Akulenko, V. V. (1972), *Pytannya internacionalizatsiyi slovnykovogo skladu movy* [The question of international vocabulary content of languages]. Kharkiv University Publishing House, 216 p. (in Ukr.).
4. Olijnyk A. D. (2002), "The role of Anglicisms in the development of modern Ukrainian microeconomic terminology". Thesis abstract for Cand. Sc. (Philology). 10.02.01, Kyiv Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine. (in Ukr.).
5. Nikitina, F. O. (1996), The structuring means of international term elements in Ukrainian scientific terminology, *Linguistics*, 4–5, 47 – 49. (in Ukr.)
6. Gorlach, M. (2001), Dictionary of European Anglicisms. – Oxford: Oxford University Press, 340 p.
7. Bilodid, I. K. (1980), *Internacionalni elementy v leksytsi ta terminologiyi* [International elements in the vocabulary and terminology]. Kharkiv: High School, 2008 p. (in Ukr.).

